

مشخصه های محیطی موثر بر افزایش امنیت در فضاهای عمومی شهری (نمونه موردی شهرک اکباتان)

حسین سلطان زاده^۱، ندا منصورحسینی^{۲*}، بابک موسی زاده^۳

۱. دکترای معماری و عضو هیئت علمی، دانشگاه آزاد اسلامی قزوین Hos.soltanzadeh@iauctb.ac.ir
۲. دانش آموخته کارشناس ارشد معماری، دانشگاه آزاد اسلامی قزوین Nedahosseini64@yahoo.com
۳. کارشناس ارشد معماری و مدرس، دانشگاه آزاد اسلامی مرکز سرعین Babak_m_arch@yahoo.com

چکیده

هدف : افزایش امنیت از طریق طراحی محیطی از مهمترین رویکردهایی است که امروزه در جوامع پیشرفته در زمینه طراحی، برنامه ریزی و مدیریت شهری بدان توجه دارند. از آنجا که امنیت به عنوان دریافتی عینی و ذهنی است، که ناشی از ساختار و نحوه چیدمان فضاهای عمومی است؛ لذا برای افزایش آن بایستی مشخصه ها و استانداردهایی برای طراحی فضاهای عمومی در شهرها در نظر گرفت. از اینرو هدف مقاله حاضر تبیین مشخصه های محیطی موثر بر افزایش سطح امنیت در فضاهای عمومی شهری به منظور ترغیب بیشتر شهروندان به حضور در این فضاها می باشد.

روش بررسی : در این پژوهش از نوع مطالعات توصیفی- تحلیلی در بستری پیمایشی می باشد. و برای گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه ای و اسنادی استفاده شده است. داده های این پژوهش از گروه نمونه ۵۰ نفری با مصاحبه جمع آوری گردیده است. جامعه آماری پژوهش، با توجه به اهداف پروژه از ساکنان شهرک اکباتان که براساس نمونه گیری تصادفی از اماکن تفریحی- ورزشی و محل تجمع ساکنان در فضاهای عمومی انتخاب شدند.

یافته ها : با توجه به بررسی های انجام شده مشخصه های محیطی : کالبدی (دسترسی، نور، قابل رویت بودن، پوشش گیاهی، مبلمان شهری)، عملکردی- کاربردی (اختلاط عملکردی و تعمیر و نگهداری) و اجتماعی در افزایش سطح امنیت در فضاهای عمومی در شهرها موثر می باشد. علاوه بر موارد ذکر شده توجه به وسعت فضاهای عمومی، تناسب وسعت و مقیاس فضاها با مقیاس انسانی، موقعیت و سازگاری فضا با بستر، عدم وجود آلودگی صوتی و میزان تراکم و پراکندگی عملکردها در فضا از شاخص های مهم در طراحی فضاهای عمومی امن در شهرها می باشند.

نتیجه گیری : با توجه به بررسی های انجام شده در این پژوهش، به نظر می رسد شناخت و درک ویژگی هایی از فضاهای عمومی شهری که موجب افزایش احساس امنیت در شهروندان می شود، بسیار مهم بوده و رعایت راهکارهای ارائه شده در طراحی و برنامه ریزی شهری، موجب افزایش امنیت محیطی و به طبع آن، موجب ترغیب بیشتر شهروندان برای حضور در فضاهای عمومی در شهرها می گردد.

واژه های کلیدی: فضای عمومی شهری، امنیت، شاخص های کالبدی، شاخص های عملکردی-کارکردی، شاخص های اجتماعی، شهرک اکباتان.

۱- مقدمه

فضاهای عمومی در شهرها کانون تعاملات اجتماعی و روابط چهره به چهره شهروندان می باشد. این فضاها متعلق به همه بوده و باید طوری طراحی و برنامه ریزی شوند که تمام گروه های سنی و اجتماعی در آن احساس امنیت و آرامش کنند. امنیت یکی از نیازهای بنیادین بشر می باشد و عدم توجه به آن در طراحی فضاهای عمومی موجبات ترس و اضطراب شهروندان را هنگام حضور در فضا به دنبال دارد. و از آنجا که خلق فضاهای عمومی امن، بدون شناخت نیازها و خواسته های استفاده کنندگانش میسر نمی باشد. از اینرو در مقاله حاضر به بررسی مطالعات انجام شده در زمینه مشخصه های فضاهای عمومی امن و نظرات نظریه پردازان در رابطه با امنیت پرداخته شده است. و سپس با انجام مصاحبه و بررسی خواسته های استفاده کنندگان، مشخصه های محیطی موثر بر شکل گیری فضاهای عمومی امن در شهرها تبیین گردیده است. و در مرحله بعدی این مشخصه ها در ۳ گروه شاخص های کالبدی، شاخص های عملکردی-کارکردی و شاخص های اجتماعی با توجه به تعاریف آنها دسته بندی، و در نهایت راهکارهایی در جهت افزایش سطح امنیت در فضاهای عمومی شهری پیشنهاد شده است.

۲- تعاریف

۱-۲- فضای عمومی شهری

فضاهای عمومی مهمترین بخش شهرها هستند. در چنین عرصه هایی بیشترین ارتباط و تعامل بین انسان ها رخ می دهد. این عرصه ها تمام بخش های بافت شهری را که مردم به آن دسترسی فیزیکی و بصری دارند، در بر می گیرند (تیبالدز ۱۳۸۴ : ۱۵). در واقع فضای عمومی، مکانی است که به عموم شهروندان تعلق داشته، منحصر به جنبه کالبدی و فیزیکی نبوده و درحقیقت با حضور انسان و فعالیت اوست که معنا می یابند (کاشانی جو ۱۳۸۹ : ۹۶). فضایی که افراد و گروههای مختلف اجتماعی در آن سهیم اند و محلی برای تبادل افکار و اطلاعات و شکل گیری شبکه های اجتماعی است (Hajer et al 2001). «فضای عمومی در شهر تنها یک مفهوم کالبدی نیست، بلکه کنش تعاملات شهروندی و فعالیت های شهری را نیز در بر می گیرد، یعنی کالبدی از شهر را مجسم می کند که مکان برقراری فعالیت های شهری یا عرصه بروز تعاملات اجتماعی است؛ به عبارتی شرط اصلی فضاهای عمومی این است که در آنها تعامل و مراوده اجتماعی صورت گیرد، چنانچه آن دسته از فضاهای عمومی که بستر تعامل اجتماعی و ارتباطات شهروندی قرار نمی گیرند را نمی توان فضای عمومی شهری دانست» (راست بین و دیگران، ۱۳۹۱ : ۴۸).

«فضای عمومی شهری می تواند، بسته به میزان همخوانی و همنوایی کارکردی با اهداف مورد انتظار، مقیاس و حجم روابط، تطابق و تناسب با نیازهای روزمره گروههای اجتماعی و همخوانی با کلیت ساختار شهر، از میزان مطلوبیت بالاتری برخوردار شود. فضاهای عمومی شهری در عین دارا بودن ارزش های اجتماعی و فرهنگی جامعه، ظرف فعالیت های شهری و ضرورت های مترتب بر آن نیز محسوب می گردد» (رفعیان و دیگران، ۱۳۸۷ : ۳۸).

۲-۲- امنیت

در فرهنگ فارسی عمید " امنیت " دارای معانی در امان بودن، آسودگی، آسایش و ایمنی است (عمید، ۱۳۶۹ : ۲۳۴). در فرهنگ آکسفورد، واژه Security به «در حفظ بودن، فراغت از خطر یا اضطراب و تشویش» معنی شده است (Oxford, 1994 : 320).